

**"SUG`ORILADIGAN YERLARDA KOLLEKTOR-ZOVUR
TARMOQLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH
YO`LLARI"**

**"ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СЕТЕЙ
ХОЛЛЕСТОР-ЗЕВУР НА ОБРАБАТЫВАЕМЫХ ЗЕМЛЯХ"
"HOLLESTOR-HOVOR ON CULTIVATED LANDS WAYS OF
EFFECTIVE USE OF NETWORKS"**

Abdulhakimova.M. Axmadaliyeva.L va Mannopova.O

Annotatsiya: Ushbu maqolada sug`oriladigan yerlarni kollektor-zovur suvlaridan zamonaviy texnologiya va usullaridan foydalangan holda qishloq xo`jaligi suv bilan doimiy ta`minlash nazarda tutilgan. Ikkilamchi suv resurslaridan ham suv manbasi o`rnida ifoda etish lozim.

Аннотация: В этой статье наложение земли коллектор-прур современные технологии от сус гишлог с использованием представителей постоянное вода обеспечение экономии подразумевается. Также необходимо виразить ресурсь ресурса как источник нуэ.

Annotation: In this article, the supercharged earth collector is modern tehnology from preur scues and giftilog without feictalanpan of methods constant water provision of economy a is implied. From pue resources too express as a nue source lexion.

Kalit so`zlar: Melioratsiya ,sug`orish,kollektor-zovur,texnologiya,iqlim,resurs.

Ключевые отрасли: Мелиорация, копчение, разрушенше отличние, технологии , климат, ресурсы.

Key words: Reclamation, smoking, construction,-waste,technology, climate,resource.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi hududida qishloq xo'jaligi uchun 29mln.gektardan ortiq yer maydonlaridan foydalanib, aholini oziq-ovqat mahsulotlari, sanoat va iqtisodiyot tarmoqlarini zarur homashyo bilan ta'minlamoqda. Sug'oriladigan 3,2mln. Gektar maydonlarning unumdorligini oshirish, meliorativ holatini va suv ta'minotini yaxshilash maqsadidakeng ko'lamda irrigatsiya va melioratsiya tadbirlari amalga oshirilib kelinmoqda. Hozirda kollektor-zovur tarmoqlariga kelib tushadigan zahira va tashlama suvlar o'n millionlab metr kubni tashkil etib, ularning mineralizatsiyasi (2-7g/l) unchalik yuqori emas va sgu bilan birga ularning tarkibida suvda erigan o'gitlar miqdori daryo suvlarinikiga nisbatan 2-5 barobar ortiqdir.

O'zbekiston aholisining 2030 yilga kelib, qariyb 40 mln. kishiga yetishi mavjud suv resurslarining 7-8 km³ ga qisqarishi keltirib chiqaradi. Bunday sharoitda suv tanqisligi darajasi 13-14% dan 44-46% gacha oshishi mumkin. Bu esa qishlog xo'jaligi va sanoatining rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi.

J. Ne'matullayev fikricha, o'tkazilgan tajribalar natijasida kollektor-zovur suvlarida pistiya (*Pistia stratiotes* L), ryosha (*Lemna minor* L), azolla (*Azolla caroliniana* wild) o'simliklari faollik bilan rivojlanib katta miqdorda ozuqaga boy biomassa hosil qiladi. Tozalangan oqova suvni ikkilamchi suv sifatida qishloq xo'jalik ekinlarini sug'orishda ishlatiladi.

E. Malikovning ta'kidlashicha, Sirdaryo viloyatining qadimdan sug'oriladigan o'tloqlashib borayotgan och tusli bo'z tuproqlari sharoitida kuzgi bug'doydan keyin takroriy moshning "Marjon" navini yetishtirishda kollektor-zovur suvlari bilan sug'orishda sug'orish talabalariga roiya etilsa moshdan yuqori hosil olishga erishiladi.

D. Quvvatov fikricha, sug'orish tarmoqlarida suvning sho'rliigi barqaror 1,0g/l.da ushlab turish uchun zovurdagi suvlarining sho'rliigi o'rtacha 3,5-3,0m kub/s dan 24,0m kub /s gacha zovur suvlarini foydalanish mumkin ekan.

Sug'oriladigan yerlarning tobora kengaya borishi bilan suv taqchilligi kuchli sezilayotgan Markaziy Osiyoda qo'shimcha suv zahiralari axtarish muhim

vazifalardan biri hisoblanadi. Shu boisdan qishloq xo'jaligida mahalliy suv resurslaridan kollektor-zovur minerallasgan suvlari, sizer suvlar, chiqindi va oqovq suvlardan keng foydalanish suv xo'jaligi va melioratsiya nuqtai nazaridan katta ahamiyat kasb etadi. Sho'rlangan yerlarda kollektor-zovur suvlari turlicha minerallasganlikka ega. Sug'oriladigan yerlarda kollektor-zovur suvlari yer usti suvlarini ifloslantiruvchi asosiy manbalardan biri. Kollektor-zovur suvlaridan qishloq xo'jaligida foydalanish quyidagi afzalliklariga ega: suv zahiralari ko'payadi, joylarida bevosita ishlatilganligi tufayli magistral va taqsimlash kanallari qurish talab etilmaydi, tarkibida oqiziqalar kam va tuzlar ko'p bo'lganligidan sug'orish tizimiga suv manbalaridan ham suv olinganligi evaziga suvni filtratsiya sarfi kamayadi, sizot suvlarning sathi pasayadi. Kollektor-zovur suvlarini minerallasganlik darajasining nisbatan kam bo'lishiga (1,37-1,62g/l) qaramay Namangan, Andijon viloyatlarida ayrim yillari ularning atiga 3,5-4,3 foizigina foydalanilgan.

Vertikal zovur suvlari respublika miqyosida 2km kub dan ko'p bo'lib, ularning minerallasganligi 0,5-1,14(xlor 0,02-0,11)g/l ni tashkil etadi. Suv tanqis 1982 va 1986-yillarda respublika bo'yicha sug'orish uchun 2002,1 va 2134,6 mln.m kub kollektor-zovur suvlari olingan bo'lsa, 1984-yil 1369,1mln.m kub suv ishlatilgan xolos. N.F.bespalov (1984) suv bilan kam ta'minlangan yillari kollektor-zovur suvlaridan g'o'zani sug'orish va sho'r yuvishda keng foydalanish mumkinligini ko'rsatadi. Kollektor-zovur suvlaridan foydalanishda ularning tarkibidagi tuzlarning ruxsat etiladigan miqdorlarini bilish muhim hisoblanadi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, butun dunyoda iqlim o'zgarishi natijasida suvga bo'lgan talabning ortishi, suv resurslaridan oqilona foydalanishga olib keladi. Yurtimizdagi mavjud kollektor-zovur suvlaridan qishloq xo'jaligini suv bilan ta'minlash maqsadida va suv tejankor sug'orish usullaridan foydalansak, suv resurslarimizdan samarali, isrof qilmay foydalangan bo'lamiz.

Suv resurslaridan foydalanishda ilmiy yondashish esa eng yuqori samara beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YHATI

- 1.J.Ne`matullayev. "Kollektor-zovur suvlaridan qayta foydalanishda biologik usullarining qo`llanishini takomillashtirish". Agroilm. N5. 2022 73-bet.
- 2.E.Malikov. "Kollektor-zovur suvlari bilan sug`orishning tuproq agrofizikasiga ta`siri". Agroilm N2 2023 62-bet.
- 3.D.Quvvatov. "Sug`orishda kollektor va zovur suvlaridan qo`shimcha foydalanish". Agroilm N3 2018 96-bet.
4. Agroilm jurnali 2018 3-nashr 95-96 betlar.
5. Agroilm N6 2022 73-bet.
6. Agroilm jurnali N2 2023, 62-bet
7. Wikipedia ma`lumotlari. O`zME.Birinchi jild.toshkent 2000-yil
8. www.Prezident.uz sayti.